
Svätec a jeho funkcie v spoločnosti I.

Eds. Rastislav Kožiak – Jaroslav Nemeš. Bratislava: Chronos, 2006. 440 s.
ISBN 80-89027-19-9

© Centrum pre štúdium kresťanstva. Všetky práva vyhradené.

Pri citovaní prosíme dodržať autorské práva jednotlivých autorov a uvádzať zdrojovú publikáciu.

All published work, regardless of the medium in which it was published, is considered by law to be copyrighted by the author. It is important that all such articles and references to them be attributed to the author and source.

Význam sv. Mesropa Maštoca a sv. Prekladateľov v arménskej cirkvi

Beáta Čierniková

ČIERNIKOVÁ, Beáta: *The Signification of the Holy Mesrop Maštoc and the Saint Translators in Armenian Church*. In: Svätec a jeho funkcie v spoločnosti I. Bratislava: Chronos, 2006, s. 81-89.

The invention of the alphabet (406) was the beginning of Armenian literature, and proved a powerful factor in the upbuilding of the national spirit. The Armenian alphabet was created by a cleric named Mesrop Maštoc, initially as a vehicle for translation of the Bible. Mesrop, as noted, had spent some time in a monastery preparing for a missionary life. The revival of the Armenian alphabet in the 5th century ushered in a new Golden Age of Armenian Literature. For his efforts in saving from complete loss the Armenian alphabet that was replaced by Greek and Syriac prior to his renewal drive, Mesrop Maštoc has been canonized by the Holy Apostolic Church of Armenia.

KEYWORDS: Armenia, Mesrop Maštoc, Grigor the Illuminator, Translation of the Bible

Svätci arménskej cirkvi sú väčšinou mučeníci. Začínajú apoštolmi sv. Tadeášom a sv. Bartolomejom, ktorí sa považujú za prvých vierozvestcov v Arménii. Do tejto krajiny boli údajne poslaní samotným Ježišom Kristom, ktorý takto zareagoval na list edesského kniežaťa Abgara, v ktorom ho prosil, aby prišiel on sám a vyliečil ho z jeho neduhov. Podľa arménskej cirkevnej tradície pôsobil sv. Tadeáš v južnej Arménii v rokoch 35 až 43 a sv. Bartolomej v severnej Arménii v rokoch 44 až 60. Podľa arménskych cirkevných spisov obaja umreli mučeníckou smrťou a spolu s nimi sa spomínajú aj mená mnohých ďalších mučeníkov z apoštolského obdobia, napr. sv. Sanducht, sv. Zarmanducht, sv. Samuel a tisíce ďalších, umučených spolu so sv. Tadeášom a Bartolomejom.¹

Druhá skupina mučeníkov arménskej cirkvi sa spája s obdobím tesne pred vyhlásením kresťanstva za štátne náboženstvo. Z Ríma pred Diokleciánovým prenasledovaním kresťanov ušlo do Arménie 37 kresťanských mníchov pod vedením budúcej sv. Gajane. Jednu z nich, sv. Hripsime, sa arménsky kráľ Trdat pokúsil znásilniť a nakoniec dal mníšky umučiť. Tretia veľká skupina arménskych mučeníkov pochádza z piateho storočia, z obdobia bojov za nezávislosť a náboženskú slobodu.

¹ Ormanjan, M.: *Armjanskaja cerkov*. Sankt Peterburg, 1912, s. 11.

Pochopiteľne sa medzi svätcami arménskej cirkvi nachádzajú aj významní patriarchovia, ako Grigor Lusavorič (Osvietiteľ), zakladateľ arménskej cirkvi, alebo sv. Nerses, známy predovšetkým starostlivosťou o odkázaných. Nerses dal vybudovať útulky pre biednych, nemocnice, leprozóriá, starobince, sirotince, útulky pre vdovy, ale aj hostince a útulky pre pobečných.

Výnimočné postavenie v arménskej cirkvi má sv. Mesrop Maštoc a sv. Prekladatelia. Mesrop Maštoc vytvoril okolo roku 400 arménske písmo a práve pre tento kultúrny počin patrí k najvýznamnejším svätým arménskej cirkvi.

Vytvorenie vlastného písma však pre Arménov nebolo len otázkou kultúry a náboženstva, ale vyžadovala si to aj politická situácia. V živote každého národa sú obdobia, udalosti ktorých ovplyvnia celú ich budúcnosť. Pre Arménov boli rozhodujúce štvrté a piate storočie, keď sa rozhodovalo nie o budúcnosti, ale predovšetkým o existencii národa. Počas týchto storočí Arméni vyhlásili kresťanstvo za štátne náboženstvo a vytvorili vlastné písmo, ktoré im toto náboženstvo umožnilo rozšíriť po celej krajine.

Samotné prijatie kresťanstva prebiehalo v období veľmi komplikovanej politickej situácie. Arménske kráľovstvo sa sformovalo niekedy začiatkom 6. stor. pr. n.l. V nápise perzského kráľa Dáreia na Behistúnskej skale sa v roku 521 pr. n.l. po prvýkrát objavuje názov štátu Armina (Arménia). Začiatkom 3. stor. n.l. v Perzii Sásánovci zvrhli dynastiu Aršakovcov a na štyri storočia zaujali trón. Nová dynastia sa prihlásila k dedičstvu Achaimenovcov a chcela pokračovať v jej stopách a v ceste jej stálo okrem iného Arménske kráľovstvo. Je potrebné vedieť, že v tomto období aj v Iráne existovala istá vrstva helénskej kultúry. Bola to však len vrstva, postupne miznúca už v období vlády Aršakovcov a za Sásánovskej dynastie zmizol helenizmus z Iránu celkom a pomerne rýchlo. Sásánovci skoro pochopili, že oporu trónu môže byť náboženstvo a preto hľadali toho pravého boha a pravé náboženstvo. Ardašir I. (224-241), zakladateľ dynastie radil svojmu synovi: „Oltár a trón považuj vždy za neoddeliteľné. Tieto dva nech vždy podopierajú jeden druhého... vedz, že viera a vládnutie sú bratia a nemôžu existovať jeden bez druhého. Viera, to je základ kráľovstva a kráľovstvo je záštitou viery.“²

Sásánovci pochádzali z kňazského rodu a boli služobníkmi kultu bohyně Ardivisura Anahita. Jej kult mal ale lokálny charakter a rozšíriť ho v celej Perzii nebolo možné. Ardaširov syn Šáhpuhr I. (241-272), kráľ kráľov a boh, sa pokúšal sprvoti zaviesť manicheizmus, ale nakoniec sa rozhodol pre pravého boha – Ahura Mazdu. Zoroastrizmus sa stal v Iráne štátnym náboženstvom. Arménia, kde vládla dynastia Aršakovcov, na to odpovedala prijatím kresťanstva za štátne náboženstvo. V oboch konverziách je možné nájsť niekoľko spoločných črt. V obidvoch krajinách boli odvrhnutí starí bohovia, ničili sa ich chrámy, v obidvoch krajinách sa budovali nové chrámy a svätyne. Tieto paralely nie sú náhodné. Arménia proti iránskej expanzii postavila kresťanstvo. Staroveká Arménia sa stala prvým štátom na svete, kde prijali kresťanstvo ako štátne náboženstvo, už v roku 301. Západní historici vyslovili o tomto roku vyhlásenia kresťanstva za štátne náboženstvo v Arménii svoje pochybnosti. Svoj názor zakladajú na skutočnosti, že arménsky kráľ Trdat III., ktorý vyhlásil kresťanstvo za štátne náboženstvo, vďačil za svoj trón Rimanom. V Rímskej ríši však bol milánsky edikt, zrovnoprávňujúci kresťanstvo s ostatnými

² Martirosjan, A.: *Maštoc*, Jerevan, 1988, s. 8.

náboženstvami, vydaný až v roku 313 a štátnym náboženstvom sa kresťanstvo stalo až v roku 380, vydaním ediktu *De fide catholica*. Západní historici sa domnievajú, že kráľ Trdat by sa v žiadnom prípade nepostavil proti vôli rímskeho cisára v otázkach náboženstva, preto zastávajú názor, že Arménia vyhlásila kresťanstvo za štátne náboženstvo až po roku 313, teda až po vydaní milánskeho ediktu. Tým sa pravda nič nemení na skutočnosti, že Arménia sa stala prvým kresťanským štátom na svete. Ale na vec sa musíme pozrieť aj z inej strany. Ak mala staroveká Arménia dobré vzťahy s Rómom, zákonite jej vzťahy neboli dobré s Iránom. Bolo to obdobie, keď sa Rím na rozdiel od Iránu o náboženskú expanziu nesnažil. Preto je možné, že sa arménsky kráľ rozhodol napriek dobrým vzťahom s Rómom postaviť do cesty iránskej expanzii hradbu kresťanského náboženstva, ktoré v tom období nemalo v Arménii pevné zázemie, zdalo sa však účinnou zbraňou proti iránskym snahám o náboženskú a zároveň politickú asimiláciu.

Hoci sa arménska cirkev pridrižiava svojich apoštolských počiatkov, história zaznamenala ako zakladateľa arménskej cirkvi istého Grigora, pochádzajúceho z aristokratického rodu Suren-Pahlav. Arménmi je nazývaný Lusavorič, čiže Osvietiteľ. Hoci sa jedná o najväčšiu autoritu arménskej cirkvi, z historického hľadiska je jeho arménsky pôvod spochybniteľný. Cirkevná tradícia ho považuje za syna princa Anaka, ktorý údajne dal zavraždiť (prípadne sám zavraždil) svojho príbuzného, arménskeho kráľa Chosrova I., otca kráľa Trdata. Po tomto čine bol údajne vyvraždený celý Anakov rod. Zachránil sa len malý chlapec Grigor, ktorého si zobrala kresťanská dojka Sofia do kappadokijskej Cesaree a vychovala v kresťanskej viere. Neskôr sa Grigor vrátil a dal sa do služieb kráľa Trdata. Ten najprv objavil jeho inú vieru, preto ho dal kruto mučiť. Nakoniec v ňom spoznal aj potomka vraha svojho otca a preto ho dal uvrhnúť do hlbkej jamy, plnej hadov. Grigor však s pomocou jednej kresťanky, ktorá mu tajne nosila jedlo a vodu, prežil. V tom čase sa objavili v Arménii utečenkyne z Ríma a kráľa za jeho krutosť postihol „boží trest“. Pomôcť mu mohol len Grigor, preto Trdat následne vyhlásil kresťanstvo za štátne náboženstvo. Grigor v sprievode kráľovského vojska začal svoju „misiu“. Búrali pohanské chrámy a na ich miestach budovali nové – kresťanské. Nebolo to jednoduché, pretože pohanské chrámy mali tradične svoje ozbrojené vojská a historické pramene hovoria o veľmi krutých bojoch. Napriek tomu, že kráľ Trdat vyhlásil kresťanstvo za štátne náboženstvo, a preto aj za jediné povolené, christianizácia národa nepostupovala vpred.

Dôvod bol jednoduchý: nikto, alebo takmer nikto nerozumel „novej zvesti“. Historické pramene odporujú cirkevnej tradícii a domnievajú sa, že Grigor nebol Armén, ale Grék. V konečnom dôsledku však na tom nezáleží. Po konverzii kráľa Trdata sa Grigor snažil o upevnenie moci cirkvi. Cirkev tu podľa tradície existovala už od čias apoštola Tadeáša a Grigor ju len obnovil. V Arménii však neboli žiadni duchovní vhodní ako predstavitelia cirkvi, nakoľko kresťanské komunity tvorili zväčša pustovníci a askéti. Keď dal kráľ Trdat voľnú cestu novému náboženstvu, Grigor pozval do krajiny kresťanských duchovných z cudziny, a to Grékov a Sýrčanov. Založil aj nové kresťanské školy, takisto grécke a sýrske, na ktorých sa vyučovalo v cudzích jazykoch. V týchto jazykoch sa konali aj všetky bohoslužby a kázania, hoci sa o Grigorovi Lusavoričovi traduje, že kázal v arménskom jazyku. V gréčtine a sýrčine bola písaná aj náboženská literatúra a tak im rozumeli len vzdelanci, ktorí pochádzali väčšinou z aristokratických rodov. Aristokracii sa však

nová viera príliš nepozdávala, nakoľko prijatie novej viery znamenalo zmeniť aj tradičný spôsob života, napr. vzdať sa polygamie, ktorá bola vo vyšších vrstvách spoločnosti všeobecne akceptovaná. Prijatie novej viery pre obyčajných ľudí znamenalo jednoducho zámenu pohanských bohov za kresťanských svätých. Pohanské chrámy boli nahradené kresťanskými a inak zostalo všetko viac alebo menej po starom. Ľudia naďalej verili starým mýtom a povestiam, ktoré boli pre nich zrozumiteľné. Historik 5. stor. Faustos Buzandaci (Byzantský) o tom napísal: „V dávnych dobách, keď oni dostali meno kresťanov, prijali náboženstvo vynútené, ako ľudský omyl, bez zanietenej viery.“³

Prvých sto rokov sa arménska cirkev priblížiť novú vieru prostému ľudu ani nepokúšala. Stačilo, že väčšia časť aristokracie a vzdelancov ju prijala a kresťanské náboženstvo bolo oficiálnym náboženstvom kráľovstva. Dôležité bolo aj to, že cirkev mala neotrasiteľné postavenie a politickú moc, dokonca takú, že Grigorov vnuk patriarcha Hjusik zakázal kráľovi Tiranovi (338-350) vstúpiť do chrámu. Je však pravda, že kráľ ho dal za to ubiť palicami.⁴ Cirkvi neprekážalo, že ľudia novej viere nerozumejú. V starých spisoch sa zachoval názor, podľa ktorého keď sa človek modlí z hĺbky duše, hoci nerozumie vysloveným slovám, modlitba nestráca svoju podstatu, rovnako ako drahokam v rukách človeka, ktorý nepozná jeho hodnotu. Nakoniec aj Európu po stáročia ovládala latinčina, podporujúc tak univerzálny a kozmopolitný charakter kresťanstva. V 4. stor. ani arménska kresťanská cirkev necítila potrebu nacionalizácie.

Situácia sa však v 5. stor. zmenila. V roku 387 došlo k rozdeleniu Arménie Perziou a Rímom. Asi tri štvrtiny územia Arménie na východe boli pripojené k Perzii a zostávajúca západná časť k Rímu. Bol to začiatok likvidácie Arménskeho kráľovstva. Na východe vládol Peržanmi dosadený Chosrov IV. (384-389) a na západe Aršak III. (378-389).⁵ Aršakovci sa pokladali za jediných zákonitých vládcov Arménie a ríšu sa snažili znovu zjednotiť. Nacharari (feudálni vládcovia) západnej časti krajiny neboli zmierení so situáciou, disponovali aj vojenskou silou, ktorú bolo možné použiť v záujme zjednotenia. Na východe feudálne rody tiež neprišli o svoje privilégia a vďaka neprístupnosti svojich lén si zachovali dostatočnú nezávislosť. V dôsledku straty centralizovanej vlády vznikali medzi nachararmi čoraz častejšie konflikty. V predchádzajúcom období Aršakovci podporovali cirkev, a to aj napriek nevraživosti, ktorá vládla medzi arménskymi kráľmi a najvyššími predstaviteľmi cirkvi, ktorí boli zväčša potomkami Grigora Lusavoriča. Teraz však Aršakovci oporu cirkvi potrebovali. Cirkev, ktorá získala obrovské majetky, bola najväčším feudálnym vlastníkom v krajine. Na rozdiel od nachararov sa nepokúšala zradiť, ale kráľovi, ktorý sa snažil o zjednotenie krajiny, pomôcť. Keď prišli nacharari za katolikosom Nersesom, aby získali jeho súhlas na odstránenie kráľa Aršaka, Nerses odmietol: „Nech je Aršak desaťtisíckrát zlý, jednako je bohobojný.“⁶ Nacharari sa mohli spriahnuť s perzským kráľom, ale kresťanská cirkev nie.

³ Paustoci Buzandacoj Patmuthjun hajoc, i lojs aceal Kh.P. Sankt Peterburg, 1883, cit. Martirosjan, 1988, s. 35.

⁴ Gandzakeci Kirakos: *Istorija Armenii*. Pevod c drevnearmjanskogo, predislovje i komentarij L.A. Chanlarjan. Moskva, 1976, s. 49.

⁵ Obaja pochádzali z dynastie Aršakovcov.

⁶ Pavstosi Buzandacoj Patmuthjun hajoc, cit. Martirosjan, 1988, s. 37.

A práve v tomto období, keď krajine hrozil zánik a ľudu asimilácia, mohla sa arménska kresťanská cirkev stať zjednocujúcim prvkom, ktorý by arménsky národ zachránil. Až vtedy si cirkev uvedomila, že nemá pevnú pôdu pod nohami. Vládla obrovskými majetkami, mala politickú moc, ale nemala masovú podporu. Nemohla počítať s podporou nachararov, ktorí v nej videli svojho súpera. Okrem toho bola rozdrobená aj vnútorne, keďže v arménskej cirkvi existovali štyri vrstvy duchovenstva, medzi ktorými vznikali neustále konflikty. Tieto štyri vrstvy tvorili Gréci, Sýrčania, potomkovia Grigora a potomkovia pohanských žrecov. Po prijatí kresťanstva totiž v Arménii existovala len jediná vrstva obyvateľstva, ktorá bola pripravená stať sa vyššími predstaviteľmi cirkvi. Boli to synovia pohanských žrecov, ktorí boli vzdelaní a v Osvietiteľových školách rýchlo nadobúdali potrebné vedomosti. Netvorili však významnú vrstvu duchovných, nakoľko zo štyristo biskupov tohto obdobia je známych len dvanásť, ktorí vyšli z tohto prostredia. Boli to potomkovia Albanosa, ktorý pochádzal zo starého rodu pohanských žrecov. Rod Albanovcov sa o stolec arménskeho patriarchu neustále sporil s potomkami Grigora Lusavoriča. Bolo teda zrejme, že cirkev potrebuje silnú centralizovanú vládu, preto sa jednoznačne rozhodla podporiť dynastiu Aršakovcov.

Cirkev bola jedinou silou schopnou stať sa prostredníkom medzi jednotlivými nachararskými rodmi a zároveň získať podporu ľudu. Musela však posilniť svoj duchovný vplyv. Kresťanskú vieru musela bezpodmienečne priblížiť obyčajnému ľudu, aby získala ich bezvýhradnú podporu. K tomu bolo nutné arménsku cirkev nacionalizovať, zaviesť ako cirkevný jazyk arménčinu a vytvoriť arménsku cirkevnú literatúru. Teda politická situácia vyvolala potrebu vzniku arménskeho písomníctva.

Za najtrvalejší počín pri presadzovaní kresťanstva v Arménii sa považuje vytvorenie vlastného písma. Tento skutok pokladajú cirkevní historici za tretiu kresťanskú misiu v Arménii. Prvá misia bola misia sv. Tadeáša a sv. Bartolomeja, ktorí urobili akýsi „prieskum.“ Druhá bola misia Grigora Lusavoriča, ktorý „obnovil“ kresťanskú cirkev, založenú svojimi dvoma predchodcami. Tretia misia znamenala vytvorenie arménskeho písma Mesropom Maštocom. Vznik arménskeho písma sa spája s tromi významnými osobnosťami: kráľom Vramšapuhom, katolikosom Sahakom a učeným mníchom Mesropom Maštocom, vlastným tvorcom arménskeho písma. Arménske písmo vzniklo niekedy počas rokov 396-406, cirkevná tradícia hovorí o roku 404.⁷ Mesrop Maštoc vytvoril abecedu patriacu k najdokonalejším fonetickým písmam na svete. Jeho abeceda, pozostávajúca z 36 písmen, sa používa do dnes nezmenená, pribudli len tri litery, dve pre hlásky, ktoré sa v arménčine nevyskytujú (o, f) a jedna pre časté spojenie hlások (jev). Mesropova abeceda začína písmenom a, ktoré predstavuje Boha a končí písmenom kh v tvare gréckeho monogramu Ježiša Krista. Každé písmeno má aj svoju číselnú hodnotu od jeden do tisíc. Vlastné písmo umožnilo prihovárať sa ľudu v jeho vlastnom jazyku a tak umožnilo úplnú christianizáciu arménskeho národa. Stalo sa tak naozaj v hodine dvanásťej. Vramšapuh bol predposledným kráľom aršakovskej dynastie. Jeho syn Artašes III. (422-428) mal veľmi nespútanú povahu a počas jeho vlády sa znovu vyhrotili konflikty medzi kráľovskou mocou a nachararmi. Ako píše Lazar Pharpeci, arménsky historik 5. stor., nacharari nakoniec rozhodli, že „viac nepotrebujeme arménskeho kráľa, nech sa radšej z času na čas objaví nejaké perzské

⁷ Ormanjan, M., 1912, s. 24.

knieža a vládne nad nami.“⁸ Samozrejme o lepšom riešení Perzia nemohla ani snívať. Kráľ bol zbavený koruny, katolikos Sahak poslaný do vyhnanstva a Arménske kráľovstvo zrušené. V roku 428 prestalo kráľovstvo existovať a v nasledujúcich storočiach, až do jeho obnovy v roku 855, nahrádzala Arménom štát kresťanská cirkev. Tá umožňovala Arménom zachovať si národnú identitu, nepodľahnúť asimilácii a bojovať za sebaurčenie svojho národa. To všetko by určite nebolo možné bez založenia arménskeho písomníctva.

O Maštocovom živote pomerne podrobne informujú súdobé historické pramene, predovšetkým „Život Maštoca“, ktorého autorom je Maštocov žiak Korjun. Ostatné kroniky z 5. stor. čerpajú väčšinou z Korjuna, ale pridávajú aj ďalšie podrobnosti o činnosti tejto významnej osobnosti. Mesrop Maštoc sa narodil okolo roku 360 v dedine Hacekak v taronskej oblasti. Bol synom „muža blaženého menom Vardan.“ O Vardanovi sa pramene viac nezmiňujú, historici sa domnievajú, že musel pochádzať z vyšších vrstiev, inak by Maštoc nemohol získať kvalitné vzdelanie a úrad na kráľovskom dvore. Jeho pôvodné meno Maštoc sa neskôr zmenilo na Mesrop a nakoniec sa ustálilo na forme Mesrop Maštoc. U Korjuna a v najstarších dokumentoch sa používa meno Maštoc, prípadne Maždoc.⁹ Až Movses Chorenaci uprednostňuje formu Mesrop, vo forme Maštoc ho vo svojom spise nazýva len jedenkrát. Ako veľmi mladý odišiel študovať do gréckych škôl v Antiochii. Tu sa dôkladne oboznámil s gréckou a sýrskou literatúrou. Po návrate do Arménie sa dostal na kráľovský dvor, kde spočiatku plnil vojenské povinnosti. Jeho životopisec Korjun poznamenáva, že „svojím bojovým majstrovstvom si získal lásku svojich vojakov,“¹⁰ potom však prešiel do kráľovskej kancelárie, za čo pravdepodobne vďačil svojmu gréckemu a sýrskemu vzdelaniu. Po nejakom čase opustil štátnu službu, zriekol sa svetského života a stal sa pustovníkom. Korjun toto jeho rozhodnutie nekomentuje, ani nevysvetľuje. Pravdepodobný dôvod sa dozvedáme z „Histórie Arménie“ Movsesa Chorenaciho: „vidiac, že nadchádza koniec Arménskeho kráľovstva, prijal nešťastie ako skúšku svojej trpezlivosti... a obľúbil si pustovnícky život.“¹¹ Takže príčinou toho, že sa Maštoc vzdal svetského života, bola politická situácia. Utiahol sa do oblasti Gochtnu (dnes v Nachičevane), kde skryto prežívali ešte od čias kráľa Trdata pohanské kultúry a v dôsledku oslabenia kráľovstva znovu ožili. Maštoc ich znovu obrátil na „pravú vieru.“ Práve v týchto končinách si uvedomil nevyhnutnosť vytvorenia vlastného písma, aby boli biblické príbehy a ďalšia náboženská literatúra prístupné aj v arménskom jazyku. Vrátil sa do Vagharšapatu, kde oboznámil s touto myšlienkou katolikosa Sahaka Parteva. Zvolali cirkevný snem, ten však nerozhodol o ničom. Preto sa Sahak a Maštoc obrátili priamo na kráľa Vramšapuha. Ten im povedal, že počul o istom sýrskom biskupovi Danielovi, ktorý údajne nejaké arménske písmená má. Korjun píše, že Daniel „neočakávane našiel písmená abecedy arménskeho jazyka.“¹² Kráľ dal tieto písmená priviesť do Arménie a údajne sa používali dva roky, ale ukázalo sa, že nie sú vhodné

⁸ *Istoriija armjanskogo naroda* (red. Nersisjan M-G.), Jerevan, 1980, s. 97.

⁹ Koreň „mažd“ niektorí autori identifikujú s iránskym „mazd“ a Maždoc s Mazdak, na základe čoho sa predpokladá, že mohol pochádzať z niektorého rodu pohanských žrečov.

¹⁰ Korjun: *Žitie Maštoca*, Moskva, 1962, hl. 3.

¹¹ Chorenaci Movses: *Istoriija armenii*. Prevod z drevnearmjanského jazyka, vvedenie i primečania Gagika Sarkisjana. Jerevan, 1990, III, 47, s. 186.

¹² Korjun, 1962, hl. 6.

pre arménsky jazyk. Potom odcestoval sám Maštoc s niekoľkými svojimi žiakmi do helenistických škôl Predného východu. Kroniky nehovoria o tom, či sa stretol s biskupom Danielom. Podľa všetkého bola jeho misia skôr politická než kultúrna.

Počas tejto cesty dostal božie vnuknutie a ako boží dar získal nové písmená, pravdepodobne vymohol i súhlas sýrskej cirkvi, aby sa bohoslužby mohli konať v arménskom jazyku. Sýrske duchovenstvo v Arménii totiž zaujalo k vytvoreniu arménskej písomnosti negatívny postoj. To by mohol byť aj dôvod, prečo bol snem zvolaný katolikosom Sahakom neúspešný. Po smrti Sahaka a Maštoca boli ešte v 5. storočí „prekladatelia“ obvinení z trojjazyčnej herézy. Tak ako na Západe (v Európe) vládla v cirkvi latinčina a gréčtina, na Východe to bol grécky a sýrsky jazyk. Zavedenie ďalšieho jazyka sa považovalo za herézu. Obeťami prenasledovania sa stali mnohí „prekladatelia“, napr. Chosrovik, Movses a historik Lazar Pharpeci, nenávidiaci všetko sýrske. Celá historka o Danielovi a jeho písme mala zrejme slúžiť na potlačenie odporu sýrskeho duchovenstva v Arménii proti zavedeniu národného jazyka do arménskej cirkvi. Sám biskup Daniel, ktorý „neočakávane našiel“ arménske písmená, bol predstaviteľom sýrskej kresťanskej cirkvi. Mesrop Maštoc vlastné arménske písmo nielen vytvoril, ale pravdepodobne dosiahol aj to, že sa arménčina stala oficiálnym jazykom cirkvi.

Spomínané „božie vnuknutie“ opisujú kronikári tak, že po Maštocových modlitbách božia ruka načrtla písmená na skalu. Movses Chorenaci píše, že v Samosate, keď Mesrop nič nevybavil, začal sa modliť. A zrazu vidí „nie nočný sen a nie videnie za bdelého stavu, ale v úkryte svojho srdca, duševným zrakom pravicu, píšuca na kameň. Kameň podobne snehu uchoval načrtnuté línie.“¹³ Línie sa uložili v jeho mozgu ako v nádobe a keď z modlitieb precitol, zostavil arménsku abecedu. Konečnú grafickú podobu mu pomohol sformovať kaligraf Rophanos zo Samosaty. Keď sa Mesrop vrátil do Arménie, s radosťou ho vívalo celé hlavné mesto. „Kráľ, katolikos, veliteľia a najdôležitejšie osoby kráľovstva objímali Mesropa. Ľudia boli šťastní, srdce každého bolo dojaté radosťou. Potom ten dav ľudí spolu s Mesropom sa vrátil do Vagaršapatu, kde tento večer a nasledujúce dni sa uskutočnili veľké slávnostné oslavy.“¹⁴

Arménske písmo je podľa najnovších výskumov samostatným výtvorom, založeným na prvkoch aramejského a gréckeho písma. Podľa historických prameňov Mesrop vytvoril aj aghvanské (albánske) a gruzínske písmo.

Po vytvorení vlastného písma sa Maštoc so svojimi žiakmi pustili do prekladania Svätého písma. Začali Šalamúnovými múdrosťami. Prvý preklad Biblie urobili zo sýrskeho textu, tzv. „Pešito“, druhý z gréckej Septuaginty. Preklad textov trval od roku 404 do roku 433. Postupne boli prekladané aj ďalšie knihy, ako liturgia sv. Bazila, texty cirkevných obradov, legendy o svätých, diela cirkevných otcov. Zároveň sa prekladali aj diela antických filozofov, a čo je najdôležitejšie, vznikali aj prvé arménske diela. Piate storočie býva označované ako „zlatý vek arménskej literatúry.“ Vznikali diela venované arménskej histórii, čo je pochopiteľné, nakoľko v tom období bolo nutné neustále potvrdzovať a upevňovať národnú identitu. V roku 428 zaniklo Arménske kráľovstvo, hrozil aj zánik arménskeho národa. Existencia

¹³ Chorenaci Movses, 1990, III. 53, s. 193.

¹⁴ Povešť o Maštocovi. Jerevan, 1948, cit Šaginjan, Vagaršak: *Dějiny Armenie od počátku až do roku 2000*, Praha, 2001, s. 38.

arménskeho písma a arménskej literatúry v značnej miere prispela k tomu, že po viac ako štyroch storočiach sa mohlo kráľovstvo obnoviť.

Najťažším obdobím bolo práve 5. stor., keď sa arménska cirkev musela vyrovnávať aj s inými problémami. Katolikos Sahak bol poslaný do vyhnanstva a jeho miesto zaujali niekoľkí „antipatriarchovia.“ Perzský kráľ Jazdkart II. (438-457) začal podnikať kroky zamerané na likvidáciu vnútornej nezávislosti arménskych oblastí a asimiláciu Arménov. Nakoniec nariadil aj konverziu na zoroastrizmus. Arméni si vybojovali náboženskú slobodu v ľudovom povstaní. Hlavná bitka sa odohrala 26. mája 451 v Avarajskom poli. V 5. stor. sa objavil aj celý rad heretických učení, proti ktorým cirkev bojovala. Navyše to bolo i obdobie vážnych doktrínálnych sporov medzi jednotlivými kresťanskými cirkvami. Vojny 4. stor. a rozdelenie krajiny v roku 387 zabránili Arménom zúčastniť sa na carihradskom cirkevnom koncile a nezúčastnili sa ani na koncile efezskom, ich rozhodnutia boli však akceptované. V roku 451, keď sa konal chalcedónsky koncil, sa Arméni sústreďovali na boj proti Peržanom, ktorí ohrozovali nielen ich náboženskú slobodu, ale aj existenciu ich národa. Požiadali o pomoc Byzanciu, no neboli vypočutí a vo svojom boji zostali osamotení. Je pravdepodobné, že dôvody odmietnutia záverov chalcedónskeho koncilu, ktorý definoval učenie o dvoch prirodzenostiach Krista, boli politické a nie dogmatické. Týmto sa arménska cirkev ešte viac nacionalizovala. Zaradila sa medzi monofyzitské cirkvi, i keď arménska cirkev toto označenie odmieta. Aj táto skutočnosť svedčí o tom, že odmietnutie učenia o dvoch prirodzenostiach Krista bolo záležitosťou politickou a nie záležitosťou náboženského presvedčenia.

Pre cirkev sú Mesropove písmená darom od Boha, čím sa samozrejme neznižuje ani Mesropov prínos. O mimoriadnej úcte svedčí aj skutočnosť, že 130. katolikos Vazgen I. (1955-1994) dal 36 Mesropových písmen odliať z čistého zlata. Dnes sa uchovávajú medzi cirkevnými relikviami v ečmiadzinskej katedrále. S Mesropovým menom sa spája aj cirkevný sviatok svätých Prekladateľov, ktorý sa každoročne slávi v septembri, keď prichádzajú k Mesropovmu hrobu v Ošakane stovky pútnikov, aby si uctili jeho pamiatku. Mesrop Maštoc zomrel v roku 440.

Mesrop Maštoc tým, že vytvoril arménske písmo a tak umožnil rozvoj arménskeho písomníctva, obrovským dielom prispel k uchovaniu arménskej národnej identity. Prejavilo sa to nielen počas stáročí, keď cirkev nahradzovala Arménom štát, ale aj v uchovaní identity miliónov Arménov v diaspóre na celom svete. Je preto pochopiteľné, že arménska cirkev ho uctieva ako jedného z najvýznamnejších svätých.

Literatúra

- ABEGJAN, MANUK: *Istorija drevnearmjanskoj literatury*. Tom I. Jerevan 1948.
- GANDZAKECI, KIRAKOS: *Istorija Armenii*. Pevod s drevnearmjanskogo, predislovie i kommentarij L.A. Chanlarjan. Moskva 1976.
- Hajk és Bél harca*. A régi ormény irodalom kincsestára I. (Boj Hajka a Béla. Pokladnica starej arménskej literatúry I.) Szombathely 1995.
- CHORENACI, MOVSES: *Istorija Armenii*. Pevod s drevnearmjanskogo jazyka, vvedenie i primečanija Gagika Sarkisjana. Jerevan 1990.
- Istorija armjanskogo naroda* (red. M.G. Nersisjan). Jerevan 1980.
- KAGHANKATVACI, MOVSES: *Patmuthjun Aghvanic ašcharhi* (História aghvanskej krajiny). Jerevan 1969.
- KORJUN: *Žitie Maštoc*. Moskva 1962.
- MARTIROŠJAN, ARTAŠES: *Maštoc*. Jerevan 1988.
- REDGATEOVÁ, ANNA ELIZABETH: *Arméni*. Praha 2003.
- ŠAGINJAN, VAGARŠAK: *Dějiny Armenie od počátku až do roku 2000*. Praha 2001.

Summary

The Signification of the Holy Mesrop Maštoc and the Saint Translators in Armenian Church

Beáta Čierniková

The Saints of Armenian Church are for the main part martyrs. Exceptional standing of them belongs to the Holy Mesrop Maštoc and the Saint Translators.

Mesrop Maštoc created about 400 of our era the Armenian script and that is why he belongs among the most important Saints of Armenian Church. The creation of appropriated own script is counted as the most durative action by the assertion of Christianity in Armenia. The script made possible the translation of the Bible and other Holy scriptures as well as the inception of the Armenian literature. By means of the expansion of the Armenian book, Mesrop Maštoc made possible the surviving of the national identity, not only during centuries when the Church substituted the state for Armenian people but also for millions Armenians living in diaspora in the whole wide world.

